

Vienanmeren luonto ja historia mykistivät

Retki Vienalle

22.09.-09.10.1999

Pimeä ja synkeä Vaalimaan tulli jonoineen ei ollut kovin mukava alku pitkälle retkellemme. Oli maanantai 20.9.1999, kolmiviikkoinen Vienanmeren tutkimusmatkamme oli alkamassa. Meitä oli Suomen Ympäristökeskuksen järjestämällä matkalla seitsemän suomalaista lintumiestä, pääkaupunkiseudulta Timo Asanti (retken johtaja) sekä Markku Mikkola-Roos ja Pekka Rusanen, Pohjois-Karjalasta retken tieteellinen johtaja Mauri Leivo sekä Harri Kontkanen ja Ari Parviainen sekä minä Etelä-Karjalasta.

Rajan ylityksen jälkeen suuntasimme rankkojen savusumujen läpi kohti Petroskoita kahdella venäläisellä pakettiautolla. Retken linkki suomalaisten ja venäläisten välillä, Vasili Ukrainasta, oli siinä autossa jossa minäkin torkahtelin. Kuskit olivat kovilla, mutta jaksoivat punnertaa kymmentuntisen urakan hienosti. Meidän kuljettajamme olikin entinen huippu-urheilija, ultrapitkien matkojen menestynyt hiihtäjä.

Aamulla saavuimme Petroskoihin, jonka satamassa odotti Ekologi -niminen venäläisalus. Tutkimusalus oli 20 metriä pitkä ja seilannut enimmäkseen Äänisen ja Laatokan aalloilla. Miehistöön kuului kuusi henkeä plus kokki. Muhkean matkatavarakasan hytteihin raahaamisen jälkeen ja valvotun yön jäljiltä otimme nokkauset, kuten lintumiesten pitääkin. Päivällä suoritimme ostoksia ja katselimme Äänisen lintuja. Hanhia muutteli jo... Yöllä käynnistyivät dieselit, matka kohti Vienanmerta alkoi.

Vienanmeri - läheinen tuntematon

Jäämeren suuri lahti Fennoskandian kupeessa eli Vienanmeri on yllättävän tuntematon meri tavan suomalaispulliaiselle. Kotipaikaltani Simpeleeltä on lähes yhtä pitkä matka Pohjanlahdelle kuin Vienanmerelle, Ahvenanmaa ja Solovetski ovat yhtä kaukana! Kuusamon komeat joet virtaavat Vienanmereen. Melko huonosti tunnettu meri on matala ja tärkeä monen arktisen vesilintulajin muтонаikainen ruokailu- ja lepäilyvesistö.

Suomen Ympäristökeskuksen tutkimusmatka olikin pääasiassa mereen ja oloihin tutustumista. Lepäilevien ja muuttavien sukeltajasorsien ja kuikkalintujen havainnointi oli tärkein lintuaihe. Itselleni Vienan rannat olivat entuudestaan melko tuttuja, olen tähyillyt lintuja Belomorskin tienoilla useita viikkoja viimeisen kahdeksan syksyn aikana. Kuolan etelärantaakin olen ajellut parina kesänä, mutta itse merelle olen päässyt käymään vain satunnaisesti. Olikin hyvin jännittävää päästä katselemaan itse merialuetta. Etukäteiskihelmöintiä lisäsi tietoni meren mataluudesta ja karikkoisuudesta lisättyinä lähes metriseen vuorovesivaihteluun. Pelkoni oli turhaa, hyvät merikartat, osaava miehistö ja hyvä laiva parine pienveneineen pitivät meitä turvallisessa huomassaan koko matkan ajan. Venäläiset olivat tutkineet arktisia lintuja Vienanmerellä 1950 ja -60 -luvun taitteessa. Vertailimme näin omia nykyvälineillä tehtyjä havaintoja 40 vuotta vanhoihin.

Stalinin verinen kanava

Keskiviikkoamu valkeni Äänisellä kirkkaana. Ei ole ihan pieni lätäkkö Ääninenkään, pohjoinen lahtikin on Pielisen kokoinen! Kymmenen solmun nopeudella jyräsimme kohti Stalinin kanavan porttia Poventsaa. Melko pian sarastuksen jälkeen näimme reissun ensimmäiset leveäpyrstökihat.

Poentsan edustalla ja laiturissa jouduimme odottelemaan venäläisen vartin että saimme paperit ja luvat kuntoon kanavalle menoa varten. Stalinin kanava yhdistää Äänisen ja Vienenmeren mahdollistaen laivaliikenteen Jäämereltä itämerelle tai Kaspian- ja Mustallemerelle. Reilun kaksisataa kilometrisen kanavan historia on synkkä, se uurastettiin valmiiksi puolessatoista vuodessa 1932-1933. Tekoreittiä kaivettiin kaikkiaan 37 km. Urakka valmistui etuajassa, mutta hinta oli kova. Töissä oli kymmeniätuhansia pakkotyöläisiä, suurin osa tuotiin Solovetskin pakkotyöleiriltä. On paradoksaalista, että vuosituhannen pahimmat teurastajat Stalin ja Hitler pitivät valta-aikanaan työttömyyden nollassa, keinot olivat vaan turhan julmia. Tuhansia tuupertui urakan aikana, kanava onkin rakennettu sananmukaisesti luiden päälle. Kanava nousee ensin 70 metriä Uikujärvelle, josta se laskee sata metriä Vienenmerelle. Sulkuyhdistelmiä on kaiken kaikkiaan 19, joten aikaa menee kanavan läpiseilaamiseen.

Stalinin kanavan varren harmaat kylät olivat kauniita ruskamaisemissa © JKo

Kanavalle pääsimme viimein puolenpäivän aikaan. Samaan aikaan alkoi kauniita hanhiauroja ilmestyä sinitaivaalle. Laskimme päivän aikana 5600 hanhea sekä viisi merikotkaa ja pohjantikan. Sinitaivas, tyyntä ja kaunis ruska. Kelpasi katsella! Ehdimme Uikujärvelle aamulla. Hanhia muutteli aamulla kolmetuhatta. Uljas muuttohaukka voimaili laivan yli.

Karhu!

Iltapäivän merkittävin havainto oli eittämättä karhu! Katsoimme laivan peräkannelta kaukoputkilla kaukana suon väreilyssä nelinkontin ruokailevaa tummanruskeaa otusta. Joku oli nähnyt sen nousevan takajaloilleenkin. Kiersimme saaren joka peitti pitkään suon ja karhun näkyvistämme. Päästyämme saaren katveesta totesimme havaintomme olevan vielä hurjemman. Karhulla oli nimittäin pipo päässä ja se oli tullut moottoriveneellä marjaan! Pitkään tummanruskeaan takkiin pukeutunut karpalonkerääjä olisi varmaan Suomessa saanut ajat sitten kiväärinluodista ja takki olisi levitetty voitonmerkiksi metsästysmajan seinälle, sen verran hämäävä äijän asu oli!

24.9. olimme jo lähellä Vienanmerta. Sulkuja sulkujen perään, "sulkuhupainen" touhu oli enää yhden sulun päässä merestä. Belomorskin kupeessa meni kuitenkin tuntikausia. Luvat, tarkastukset, vesitankkaus ym. veivät aikaa lopulta kahdeksan tuntia. Odottelun aikana katselimme lintuja. Lopulta klo 18.45 olimme merellä. Kanavan ja järvien tasaisen menon jälkeen keinuminen merimainingeilla kävi tasapainoastiin. Allit ja haahkat hävisivät välillä aaltojen lomaan - olimme tosiaan vihdoin merellä! Iso suosirriparvi oli paennut nousuvettä riutalle. Pimeys hiipi maisemaan ja jäimme ankkuriin asumattoman Osinka -nimisen pienen saaren suojaan. Saari oli minulle tuttu entuudestaan, olin viettänyt siellä muutama vuosi sitten kolme telttayötä.

Havainnointi aloitettiin komeiden auringonnousujen aikaan © JKo

Aamulla havainnoimme muuttoa sen minkä pystyimme keikkuvasta laivasta. Kaukoputkella katsominen oli melkein mahdotonta. Johonkin piti nojata että yleensä pysyi pystyssä. Yksi retkikuntamme jäsenistä tulikin kunnolla merisairaaksi. Miehen yrittäessä pysyä punkassaan hengissä purjehti laivan ohi retken harvinaisin lintu - isoliitäjä! Tämä aito valtamerilaji pesii eteläisellä pallonpuoliskolla, liikehdintä pohjoiseen alkaa syksyllä. Kauniisti aaltojen lomitse liidellyt isoliitäjä on harvinaisuus Norjankin rannikolla, havaintomme oli Venäjän ensimmäinen kautta aikojen! Siirryimme päivällä Osinkan suojasta lounaaseen suuremman Razostrov -saaren suojaan. Muita päivän havaintoja olivat mm. 24 000 muuttavaa sorsaa, ensimmäiset

kyhmyhaahkat ja ruokit sekä pikkukajava. Hieno aloitus merivaelluksellemme!

Tunturit upoksissa

Aamun heikon muuton jälkeen jatkoimme matkaa itään. Tuuli oli tyyntymään päin, kiikarointi laivalta alkoi taas sujua. Partahylkeen nostettua ensimmäisen kerran ison päänsä laivan viereen tuli meihin säpinää. Pitkät keltaiset viikset kiillelleen tuli tästä jopa kolmesataakiloisesta sukeltajasta meille kaikille uusi tuttavuus. Myöhemmin päivällä näimme näitä köriläitä lisää kivillä lepäilemässä.

Idän saaristo oli kummallisesta, oli kuin tunturialue olisi upotettu veteen niin että vain laet jäivät näkyviin. Ihminen on asuttanut näitä alueita tuhansia vuosia, silti "maailman herran" jälkiä näkyi hyvin vähän. Kallioiset saaret olivat koskemattoman näköisiä, ihmisiä emme nähneet. Oli kuin olisimme palanneet ajassa kolmetuhatta vuotta taaksepäin. Illalla ankkuroiduiimme Kantosaaren viereen.

Aamulla jatkoimme tihkusateessa Njuhtsan -lahdelle. Pikkuvene vesille ja tutkimusryhmä rannan tutustumiseen. Rannat olivat lintuköyhiä, mutta avovedessä oli linturunsautta. Palanen historiaa: lähtiessään Solovetskista perustamaan Pietaria Pietari Suuri jyrysi kahden laivan ja neljäntuhannen miehen kanssa maata myöten Njuhtsasta Poventsaan Ääniselle (eli nykyisen Stalinin kanavan alkupäähän) elokuussa 1702 - kymmenessä päivässä!

Jatkaessamme illansuussa matkaa ajoimme kauniin hiekkarantaisen saaren sivuitse. Ristimme saaren "Banaanisaareksi" sen muodon ja vähän värinkin perusteella. Laskimme peilityneltä matalikolta kaikkiaan kymmenentuhatta paikallista haahkaa, pilkkasiipeä ja mustalintua. Partahylkeitä näimme kaikkiaan viisikymmentä. Äänislahden kaupunki Onega tuprutteli savujaan monesta korkeasta piipustaan. Tieyhteydet kaupunkiin ovat heikot, yhteydet hoidetaan vesitse ja rautateitse. Yöksi pysähdyimme Viananmeren eteläisemmän lahden, suuren Nimenian suulle.

Idänselkälökkeihin pääsimme tutustumaan mukavasti © JKo

Äänislahden kierto jatkui seuraavana päivänä pohjoiseen. Tuhnuisen aamun muutto oli kohtalaista. Ensimmäinen merisirri pyörähti laivan ympäri. Illalla ankkuroimme Uhta -lahden suulle Äänislahden pohjoisrannalle. Valkoinen selkä tummaa vettä vasten - maitovalas! Valkoinen valas oli monelle uusi tuttavuus, myöhemmin näimme niitä vielä monta lisää. Illan hämärtyessä emme olleet uskoa silmiämme kun arviolta kymmenentuhatta haapanaa lennähti ilmaan merikotkien säikyttäminä. Taivas oli mustanaan sorsista.

Aamulla laskimme pikkuveneen vesille ja pörräsimme innokkaina hyvännäköiselle rantamatalikolle kuin Jacques Cousteaun retkikunta ikään. Hiekkainen ja kivinen ranta oli osittain eri levälajien peitossa, simpukankuoria oli runsaasti. Kolme merikotkaa istuskeli apaattisen näköisinä kivillä. Sepelhanhia ruokaili haapanaparven liepeillä, tundrakurmitsat viheltivät haikeasti hietkolla. Luulimme että vesi oli laskussa, mutta olikin päinvastoin. Meille tuli kiire takaisin veneelle, nousuvesi on järviin tai Itämereen tottuneille yllättävä. Maahan pudotetut reput kastuvat arvaamattoman nopeasti, jos jää tähyilemään horisonttiin. Kalastajien on helppo verkkokalastaa: kävellään vaan keppien väliin pingoitetuille ja ilmaan jääneille verkoille. Sitten odotellaan että vesi ja kalat tulevat kohta takaisin!

Solovetskin historiallinen saaristo

Ennen puoltapäivää käänsimme kokan kohti länttä ja Susmoin saaria. Suuren Susmoin rannoille nousimme pari tuntia ennen auringonlaskua. Rannoilla oli järjettömät määrät ajopuuta. Suurin osa näistä hioituneista puista on kaukaa Siperiasta, josta isojen jokien tulvat nappaavat niitä mukaansa syvältäkin sisämaasta. Rannoilla töröttävät kymmenet isot ristit kertoivat karua kieltään meren vaarallisuudesta. Lintuja näimme saareissa niukasti. Pilviverho alkoi repeillä. Pimeällä palasimme takaisin laivaan.

Aamu valkeni kirkkaana. Parin tunnin havainnoinnin jälkeen suuntasimme kohti Solovetskin kuuluja saaria. Tämä hyvin rikkonainen saaristo käsittää muutaman ison ja metsäisen saaren, joissa on valtavasti pieniä järviä. Kuuluisaksi saariston tekee pääsaaren luostari, joka perustettiin yli 500 vuotta sitten. Luostarin perustunut munkki ei tyytynyt Valamon rauhaan Laatokan keskellä vaan halusi vielä syrjemmäksi.

Solovetskin luostari loistaa epätodellisena keskellä merta © JKO

Solovetskin luostarilinnan kupolit näkyivät etäälle. Suuren luokan rakennukset keskellä arktista merta, kyllä ihminen on erikoinen elukka! Vauras luostari sai rikkautensa lahjoitusten lisäksi talonpoikain uurastuksesta. Samat kurjissa oloissa eläneet talonpojat kävivät sitten pyhiinvaellusmatkalla luostarissa ihmettelemässä loistoa ja kiittämässä jumalaa. Ei mennyt kansalaisella hyvin silloinkaan. Luostarin vauraudesta ja kehittyneisyydestä kertoo, että jo 1500-

luvulla oli rakennettu vesijohtojärjestelmä, josta sai leipäkaljaa tuoppeihin eri puolilla suurta luostaria!

Pääsimme tepastelemaan maissa. Ensin osa porukasta kävi soittelemassa kotiin. Hommaan tuhraantui lopulta lähes pari tuntia, kaikki puhelut piti välittää käsin Arkangelin kautta. Lapset, koirat, kissat ja vuohet pitivät meille seuraa sen ajan. Luostarissa sain aikaan pientä kohua, kun aioin ottaa valokuvia työtä tekevästä munkkeista. Kuvaaminenhan on tietysti kiellettyä, matkalaisen pitäisi tietää paikallisia tapoja vähän paremmin. Linnoitus on luostariksi sotaisa, ampuma-aukkoja ja tykkejä seitsemän metriä paksussa ja kymmenen korkeassa muurissa ja torneissa. Uskonto ja sota kulkevat ikävä kyllä käsi kädessä vieläkin. Viimeisin vuosisata on ollut luostarin historian mustin. Pakkotyöleirillä oli omat lait, saaristoa nimitettiinkin silloin "Solovetskin tasavallaksi". Nuori kommunistivaltio kokeili ensi kerran pelon ja palkitsemisen oppejaan. Poliittisia vankeja, aatelisia, kirkonmiehiä ja kulttuurihenkilöitä vahtivat rikolliset. Olipa joukossa ornitologi Poljakovkin. Pakkotyön ja nälän ikeessä kuoli tuhansia vankeja, kidutus oli jokapäiväistä. Ihminen on paitsi erikoinen myös julma otus.

Mauri ja Harri Solovetskissa © JKo

Illalla oli koko laivan väen yhteinen juhla, laivan 11-vuotissyntymäpäivät. Maljoja nosteltiin ylistävien puheiden päätteeksi. Oli oikein juhlallinen olo.

Lokakuu alkoi sumuisesti. Sumua oli sekä päässä että ilmassa lähtiessämme aamulla Solovetskin satamasta. Kymmenen tuntia myöhemmin pysähdyimme Una -lahden suulle, retken etukäteen yhdelle mielenkiintoisimmalle paikalle. Alueella oli tarkoitus olla neljä päivää ja käydä myös lahden itäpuolella harmailevalla Pertominskin kylässä (suom. Pertiniemi). Matkalla ihastelimme viittä lunnia, lähes tuhatta riskilää, yli kahtasataa norppaa ja peräti 37 maitovalasta.

Mahtava muutto!

Pilvinen ja osin sateinen aamu. Siirryimme pikkuveneellä mantereelle. Oli helpottavaa päästä taas kävelemään maalle. Laivan tärinän ja metelin jälkeen hiljaisessa metsässä ja rannassa kulkeminen tuntui mahtavalta. Lintumuutto oli heikkoa, mutta mielenkiintoisia havaintoja tehtiin. Hyviä havaintoja mantereelta olivat mm. kolme amerikanjääkuikkaa, viisi tunturikiurua, kaksi lapintinttiä ja kirjosiipikäpylintua. Isommat eläimet veivät kyllä suuremman huomion. Maastossa törmäsimme vähän väliä valtaviin ulostekasoihin ja jälkiin: paikallinen meripelastaja kertoi lähellä liikkuvan ainakin neljä eri karhua. Uskoimme sen, karhunpaskaa tuli nähtyä varmaan 200 kiloa! Asukkaan sudensukuinen koira kulki mukanaamme ja näytti meille hylkeenraatoja. Karhuja se ei ikävä kyllä etsinyt meille, meripelastajan mukaan karhut tulevat vasta hämärässä rannalle.

Pertominskin piitsillä olivat serkkupojat panneet kauniisti kanta-astellen © JKo

Lokakuun kolmas valostui laivan keinuessa. Pikkuvenettä emme voineet laskea moiseen aalokkoon, joten jäimme laivaan muutonhavainnointiin. Arkangelin säätietojen mukaan luvassa oli luoteismyrskyä. Aamun navakka länsituuli hyytyi kuitenkin päivän mittaan heikoksi etelätuuleksi ennen lopullista tyyntymistään. Sään ennustamisen vaikeus on yleismaailmallista! Mutta lintuja muutti ankarasti! Aamuhetken taivas oli tyhjä, mutta sitten alkoi muuttaa komeita kuikkaparvia. Ennen puoltapäivää virtaan yhtyi hanhiauroja. Päivästä muodostui elämäni hienoimpia muuttoelämyksiä. Kuikkalintuja paineli yhteensä 12 000. Hanhia oli parhaimmillaan viitisenkymmentä parvea yhtäaikaan näkyvissä, lopullinen määrä oli noin 113 000 yksilöä! Enemmistö jäi tietysti määrittämättä lajilleen, mutta suurin osa oli tundra- ja metsähanhia, vähemmistönä valkoposkiahania. Kahlaajiaakin näimme lähes tuhat, suurin osa suosirrejä, mutta myös 39 merisirriä "kitskutteli" iloksemme. Päivän ja ehkä koko retken mielenkiintoisin havainto oli kuitenkin päivän kihumuutto. Päivän summa oli huikea 378, näistä määritettyjä merikihuja 99 ja leveäpyrstökihuja 29. Moisia määriä ei uskottu retkellä nähtävän. Lisäksi mieliä kutkutti kihujen muutosuunta, joka oli kaakko. Löytyikö merkittävä muuttoreitti Vienalta Välimerelle?

Hanhia muutti monessa kerroksessa © JKO

Päivän harvalukuisten lintujen listakin oli hieno. Edellä mainittujen lisäksi havaitsimme mm. jääkuikan ja amerikanjääkuikan, allihaahkan, meri- ja maakotkan, muuttohaukan sekä isokihun.

Seuraavana aamuna muutto hyytyi lähes tavanomaiseksi. Iltapäivällä pääsimme maihin Pertominskiin. Omituisen väriset punatulkut ja kärppä kiinnittivät huomiomme. Muuten kylätie oli hiljainen, tosin tietä pitkin kylään ei taida päästäkään. Olimme kuulemma kylän ensimmäiset suomalaiset, amerikkalaisia oli käynyt aiemmin - tietysti! Nimekäs kävijä oli aikoinaan myös Pietari Suuri, joka kesällä 1694 pelastuttuaan kauheasta myrskystä kävi Pertominskissa kiittämässä jumalaa veistämällä omin käsin ison puuristin.

Illalla saunoimme. Saunomisen välillä kävin vilvoittelemassa kannella ukkosen bassojyrinän säestämänä. Salammat valaisivat muuten mustaa maisemaa. Epätodellista mutta komeaa.

Paluumatkalle

Aamun sade loppui ja päivällä kirkastui. Aamu ja päivä olivat tavanomaiset viittätuhatta kuikkalintua ja isokihua lukuun ottamatta. Päätimmekin lähteä jo päivällä matkaan että ehdimme aamuksi Zizginkin niemelle havainnoimaan. Yöllä ei kuulemma tälle reitille uskalla. Mitä lähemmäksi potskottelimme sen enemmän alleja näkyi. Osa muutti, osa lähti vesi pärskyen laivan edestä pakoon. Zizginkin salmeen ankkuroiduiimme hämärän painaessa päälle. Saman nimisestä saaresta pölähti 1500 hanhea lentoon, säikähtivät kaikei merikotkaa. Valkoposkihanhet viihtyivät saaren laidunmailla ruohonsyönnissä, kiire ei tuntunut olevan vielä talvialueille. Viihdyimme laivan kannella pimeään asti katsellen kirkkaana loistavaa Jupiteria ja sen kuita, joita kaukoputkella erottui viisi.

Ensimmäinen Zizginkin aamu valkeni kirkkaana. Jo pimeällä kuului valkoposkihanhen kimakkaa haukuntaa. Hämärissä erotimme meressä kelluvia parvia. Allimuutto alkoi heti vilkkaana. Kauniita helmiäisjonoja viuhtoi veden pinnassa ja välillä vähän korkeammallakin. Suurin osa alleista oli komeita valkopäisiä vanhoja koiraita. Hyvä muutto keskeytyi tai ainakin hävisi pian mantereelta päällemme valuneeseen sumuun. Aina kun sumu vähän hellitti havaitsimme muuttavia alleja, kuikkalintuja ja hanhia. Sumun vieraana päivä pakeni iltaan. Yhteismäärät olivat kuitenkin isoja: esimerkiksi alleja viuhtoi lähes satatuhatta. Muita mukavia havaintoja olivat neljä amerikanjääkuikkaa, kaksi lunnia ja suopöllö.

Pilvisen aamun 7.10. tuuli oli otollinen kovalle muutolle. Aamun kohtalainen koillistuuli voimistui iltapäivällä navakaksi, myös vettä ripotteli taivaalta. Muutto olikin kovaa, kirjuri oli kovilla. Yhteensä päivän aikana laskimme 8 000 kuikkalintua, 37 000 hanhea ja 104 000 sorsaa, näistä alleja 95 000. Muutenkin päivä oli mainio: kolme komeaa jääkuikkaa, amerikanjääkuikka, muuttohaukka, isokihu, neljä pikkukajavaa sekä seitsemän lunnia vetivät lintu-ukkojen naamat vehnäselälle. Ja kaikki linnut menivät upeasti matalalla ja läheltä! Laivan miehistöön kuuluva "Kakkos-Vasili" sai videoitua upeita parvia.

Monttuinen meri

Aamulla oli koillisesta aikamoista maininkia. Tuuli oli kuitenkin jo kääntynyt päinvastaiseen suuntaan voimistuen nopeasti. Alus pitikin ankkuroida päivällä suojaisempaan paikkaan, muuttoväylällä keikutti niin ettei kunnon havainnoinnista tullut mitään. Kovaan vastatuuleen muutti yllättävän paljon lintuja. Melkein kaikki sorsaparvet olivat sekaparvia, herkullisimmissa parvissa löysimme kymmenisen eri sorsalajia. Nuori jääkuikka laskeutui lähelle paikalliseksi. Suuri kuikkalintu lähti hitaasti sukellukseen ollen pinnan alla välillä uskomattoman kauan.

Ennen hämärää jätimme hienon muuttoväylän ja lähdimme paluumatkalle Belomorskiin. Keikutus oli reissun suurinta, aallot olivat 2,5 metrisiä. Kaukana ollaan valtamerien kymmenmetrisistä aalloista tai edes Suomenlahden syksyisistä syysmyrskyistä, silti tuo riitti meille oikein hyvin! Kannella keinunta ei niinkään häirinnyt, pystyimme ennakoimaan aaltojen pohjat ja harjat. Pimeän koittaessa ja siirtyessämme hytteihin tilanne muuttui. Maakrapu kuten minä ei osaa oikein huojumatta kävellä. Portaissa askel on välillä oikein kevyt, välillä äärimmäisen raskas riippuen aallon kohdasta. Sammuin totaalisesti punkkaan. Väliin jäi päivällinen ja iltahuuto, heräsin vasta puoliiltoin ankkuriketjun kolistessa mereen. Olimme jo Belomorskin edustalla tuulen suojassa. Ylen antamaan ei joutunut kukaan, neljä retkueemme jäsentä otti pahoinvointipillerin ennakkoon.

Viimeinen etappi oli monttuinen © JKO

Viimeinen havainnointiaamu valkeni sekavissa merkeissä. Pahoinvointipillerin edellisiltana ottaneet olivat vieläkin kuin muissa maisemissa. Kolmiolääkkeiden väsyttävä vaikutus kestää yllättävän kauan. Aamun vaisu allimuutto yltyi päivällä voimakkaaksi. Jouduin kotvan aikaa laskemaan lintuja yksin, yritykseni herätellä muita ei onnistunut kovinkaan hyvin. Jollakin aukeni kyllä silmät, mutta äly jäi palaamatta. Vesisateessa allit nousivat vedenpinnasta pilviin jatkaen surutta sisämaahan.

Siirtyessämme takaisin Stalinin kanavan ensimmäiselle sululle elävöitti rantapenkan kuusi tunturikiurua muuten ankeaa maisemaa. Sulussa näimme vielä pari isoa alliparvea. Suurin oli kolmitonninen, uskomattoman hieno pitkä ja kierteinen nauha! Lappeenrantalainen nimitys tällaiselle parvelle on osuvasti kromosomiparvi. Parven paahtaessa ylitsemme iso yllätys odotti vielä meitä. Rehevällä lahdukalla lenteli nuori valkosiiptiira. Laji pesii lähimmillään Novgorodin tienoilla ja jättää pesimäalueet viimeistään elokuussa, joten tämä poloinen on lähtenyt aivan väärään suuntaan.

Päätimme muutontarkkailun lopullisesti kolmelta. Kahvin ja saunan jälkeen kokoonnuimme lähtöjuhlaan. Laiva jatkaisi seuraavana päivänä kanavaa pitkin Petroskoihin ja me hyppäisimme autoihin ja huristelisimme sinne muutamassa tunnissa. Oli viimeinen yhteinen ateria juhlapuheineen. Ruoka oli hyvää kuten koko retken ajan, siitä todisteena on matkamuistoksi kertyneet kilot ruhon ympärillä. Illalla kävimme pienellä porukalla lähikapakassa. Eräässä vaiheessa kaikki asiakkaat ja henkilökunta jytäili yhtäaikaan parketilla!

Suomea kohti

Päivällä ajelimme reipasta vauhtia Petroskoihin. Heti Belomorskin jälkeen ohitimme betonibunkkerin, jonka sisällä ovat arvokkaat kalliopiirroukset turvassa. Olin käynyt museossa kolme vuotta aiemmin, viitisentuhatta vuotta vanhat kaiverukset hiljensivät silloin.

Sää oli harmaa. Enää ei ruska loistanut metsissä, sen verran kauan olimme reissussa. Alliparvia muutti pitkin matkaa, hiiripöllö törötti kelon nokassa. Petroskoin liepeillä toimi taas GSM-yhteys. Ikäviä uutisia Suomesta, työpaikkani suljettaisiin vuoden päästä. Vieläkin huonompi uutinen oli Mika Häkkinen jääminen viidenneksi Saksassa! Etelä-Karjalassakin oli mennyt hanhia paljon.

Illalla Petroskoin Karjala-hotellissa vietimme suomalaisen päätöspalaverin. Kaikki olivat tyytyväisiä, matka oli onnistunut kaikin puolin. Uutta tietoa tuli roppakaupalla, vanhoille olettamuksille saimme tukea ja yllättävääkin koimme. Sää suosivat matkaamme. Oli ollut tavallista lämpimämpää ja tyynempää.

Aamulla renkaat suunnattiin kohti Suomea. Mutta lähtö ei sujunut ongelmitta. Hotellin kaksi pientä hissiä korahtelivat jo edellispäivänä ikävänoloisesti, mutta aamulla toinen hisseistä teki lakon sisällään kaksi meistä kaikkine matkatavaroineen. Hissi pysähtyi kerrosten väliin ja meni reilu puoli tuntia ennen kuin uuden kokemuksen saaneet kaverit saatiin hissistä pois. Onneksi kummallakaan ei ollut ahtaanpaikan kammoa!

Suomi on pieni maa. Sen huomasimme Niiralan tullissa. Vastassa kun oli moninkertainen keihäänheiton arvomitalisti Seppo Rätty. Pitää nyt urheilusankaria töissä!

Solovetskin saaret ja luostari

Solovetskin saaret käsittävät viisi isoa saarta. Pääsaarella (285 km²) on peräti 300 järveä. Luostari perustettiin 1430-luvulla, jonka jälkeen saaren alkuperäinen karjalaisväestö ahdisteltiin pois. Nykyiset luostarirakennukset ovat 1500-luvulta, jolloin elettiin luostarin suurta nousukautta. Jopa Moskovan Kremlin muureja paksummat ja korkeammat muurit suojaavat yhdeksää kirkkoa. Muuria on yli kilometrin, torneja kahdeksan. Keskinäinen uskonnollinen riita ortodoksi-kirkossa aiheutti kahdeksan vuoden piirityksen, vasta tammikuussa 1676 Tsaarin joukot valloittivat luostarin ja surmasivat suuren osan neljästäsadasta puolustajasta, vain 14 jäi henkiin. Neuvostoliiton aikana vuosina 1923-1939 saaristossa oli pakkotyöleiri, vankeja oli kymmeniätuhansia.

Lähde:

- Pöllä, R.-L. 1994: - Solovetskin luostari, Gummerus, Jyväskylä

Joidenkin lintulajien yhteismääriä 22.9.-9.10.:

- kuikkalinnut yhteensä 38360; kaakkuri 4901, kuikka 8962, jääkuikka 5, amerikanjääkuikka 9
- härkälintu 36, merimetso 46, isoliitäjä 1, joutsenet yhteensä 81
- hanhet yhteensä 191003; metsähanhi 1685, tundrahanhi 5885, metsä-/tundrahanhi 10924, valkoposkihanhi 34810, sepelhanhi 17532
- sorsat yhteensä 338000; haapana 18200, jouhisorsa 443, tukkasotka 52, lapasotka 1229, haahka 20000, kyhmyhaahka 100, allihaahka 2, alli 270000, mustalintu 15000, pilkkasiipi 3834, telkkä 2000
- petolinnut yhteensä 141; merikotka 35, piekana 58, ampuhaukka 12, muuttohaukka 8
- kahlaajat yhteensä 3406; meriharakka 20, kapustarinta 54, tundrakurmitsa 72, pulmussirri 2, merisirri 67, suosirri 1891, punakuiri 2
- kihut yhteensä 630; leveäpyrstökihi 111, merikihi 181, isokihu 3
- pikkulokki 12, kalalokki 1000, selkälokki 166, harmaalokki 700, merilokki 60, pikkukajava 8, lapin-/kalatiira 7
- ruokki 100, riskilä 1117, lunni 14
- pohjantikka 3, tunturikiuru 12, kirjosiipikäpylintu 2, lapintainen 2
- yhteensä 120 lajia

Artikkeli on julkaistu alkuvuonna 2000 Itä- ja Länsi-Savossa, mutta tähän versioon tein muutamia muutoksia.

Englanninkielinen tieteellinen raportti (Leivo, Asanti, Kontiokorpi, Kontkanen, Mikkola-Roos, Parviainen & Rusanen: Survey on arctic bird migration and congregations in the White Sea, autumn 1999)